

**2018-2019 GÜZ DÖNEMİ
HIST200 DERSİ
FİNAL PROJESİ**

**LÜLETAŞI MADENCİLİĞİNDEN UNESCO ADAYLIĞINA: MEHMET
BAŞSAV'IN ZANAATKARLIK HİKAYESİ**

DERS KODU: HIST200

ŞUBE KODU: 11

GRUP NO: 4

DERSİN HOCASI: İBRAHİM MERT ÖZTÜRK

GRUP ÜYELERİ:

- 1) (BEYZA NUR ADIGÜZEL, 21702315, HUKUK)
- 2) (ENES BURAK BİLGİN, 21703155, ELEKTRİK-ELEKTRONİK MÜHENDİSLİĞİ)
- 3) (AYŞE GÖKÇE ÇELİK, 21702723, HUKUK)
- 4) (ZEYNEP GÖKALP, 21702066, HUKUK)
- 5) (TOLGA TALHA YILDIZ, 21702574, ELEKTRİK-ELEKTRONİK MÜHENDİSLİĞİ)

ÖZET

Lületaşı, rezervleri yüksek oranda Eskişehir’de olan bir madendir. Bu taş Eskişehir için kültürel ve ekonomik anlamda büyük bir değer taşıdığından Eskişehir’de seneler boyunca birçok lületaşı ustası yetişti. Bu ustalardan biri olan Mehmet Başsav 1960’lı yıllarda pipo yapımı ile lületaşı işlemeciliğine başladı. Başsav, sonrasında aldığı portre işlemeciliğine yönelik sanat eğitimleriyle, 1970’li yıllarda lületaşı porte işlemeciliğine adım attı. Porte işlemeciliğine başladığı ilk yıllarda yabancı kültürler üzerine çalışma yapan Başsav, daha sonraki yıllarda kendi kültürüne dair çalışmalarda da bulundu. Bu araştırmada Eskişehir’in yerel gazetelerinden ve dergilerinden, Mehmet Başsav ile yapılan röportajdan ve lületaşı ile ilgili makalelerden yararlanılarak lületaşının Eskişehir için önemi ve Mehmet Başsav’ın hayatı anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Lületaşı, Lületaşı ustası, Mehmat Başsav, Eskişehir, Portre

ABSTRACT

Meerschaum is a mineral whose reserves are mostly located in the neighborhood of Eskişehir. Many meerschaum artist are raised in Eskişehir throughtout the years, for meerschaum is a mineral that is quite important both economically and culturally for Eskişehir. Mehmet Bassav, who is one of these meerschaum artists, started pipe crafting in 1960s and that was his first step to meerschaum embroidery. Later on, in 1970s, with the help of the art education about portrait embroidery that he took, Bassav began to engrave different portraits. In his first years of portrait embroidery, Bassav was interested in foreign cultures. However, in the following years, Bassav preferred performing his art about his own culture. In this research, Eskişehir’s local newspapers and magazines, the interview done with Bassav himself and articles about meerschaum are used as

main resources. Benefiting from these main resources, the importance of meerschaum and Bassav's story are told.

Keywords: Meerschaum, Meerschaum Artist, Mehmet Bassav, Eskisehir, Portrait

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	i
İÇİNDEKİLER.....	iii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: LÜLETAŞI NEDİR?.....	2
1.1. Lületaşının Tarihi	2
1.2 Lületaşının Çıkarılması, İşlenmesi ve Kullanım Alanları	6
1.3. Lületaşının Eskişehir için Önemi ve Lületaşı Ustaları	9
BÖLÜM 2: MEHMET BAŞSAV'IN HİKÂYESİ.....	10
2.1 Lületaşı ile Tanışmadan Önceki Hayatı.....	10
2.2 Çıraklıktan Ustalığa Giden Yolda Başsav ve Lületaşı.....	11
2.3. Başsav ve Lületaşı Portreleri.....	13
2.4. Başsav'ın Mesleki Hayatındaki Destekçileri	15
2.5 Başsav'ın Lületaşı İşçiliğine Katkısı.....	15
2.6 Başsav'ın Ödülleri ve Başarıları	16
SONUÇ.....	18
KAYNAKÇA.....	19
EKLER.....	21

GİRİŞ

Eskişehir’de bir lületaş ustası olan Mehmet Başsav, elli beş yıllık lületaş işleme ustası sıfatına yabancı kültürlerle ilgili yaptığı eserleri sığdırdı. Emekliye ayrıldıktan sonra eserlerinde Türk kültürüne yönelerek Osmanlı padişahlarının, Mustafa Kemal Atatürk’ün ve onun silah arkadaşlarının, Kurtuluş Savaşı kahramanlarının, şairlerin ve ilerleyen süreçte yaptığı kadın kahramanların büstleriyle birlikte lületaş işçiliğinin tanınmasına ve gelişmesine katkı sağladı.

Yaptığı portrelerle lületaşının tanınmasını sağlayan Başsav, lületaş atölyelerinden gelen siparişler üzerine çeşitli standartlarda ve kalıplarda pipolar yaptı. İlerleyen yıllarda, kendi iş yerini açtığı çarşıda, iş imkânını daha da büyüttü ve ihraç edilmek üzere pipolar yaptı. Bu süreç içinde, Başsav, kendi iş yerinde birçok çırak çalıştırmaya ve onlara deneyimlerini aktarmaya çalışarak usta-çırak ilişkisinin gelişmesinde önemli bir rol oynadı.

Çalışmalarıyla birlikte Eskişehir’de lületaş işçiliğine karşı duyulan ilgiyi arttırmasının yanında yaptığı büstler aracılığıyla Eskişehir ekonomisine önemli katkılarda bulundu. Ayrıca, büst ve portre sergilerinde, lületaş işçiliğini kullanarak sanatçılar ile sanatseverleri ortak bir paydada buluşturdu. Ayrıca sergilerin farklı şehirlerde açılması, ülke genelinde lületaşına karşı olan farkındalığı arttırdı.

BÖLÜM 1: LÜLETAŞI NEDİR?

Lületaşı, Alman ve İngilizlerin “Meerschaum” (deniz köpüğü) olarak adlandırdığı, halk arasında aktaş, patel denen, magnezyum hidrasilikat bileşiminde bir sepiyolit türü madendir. Türkiye Dünya’daki lületaşı rezervlerinin %70’ine ve en kaliteli kısmına sahiptir.¹ Türkiye’de lületaşı madeninin çıkarıldığı yöreler genellikle Eskişehir civarında toplanmıştır, başka bir deyişle lületaşının tarihi Eskişehir’den kökenlenir ve oradan Dünya’ya yayılır.

1.1. Lületaşının Tarihi

Lületaşına dair ilk bulgular MÖ 3000 yıllarına dayanmaktadır. Bu dönem Erken Bronz Çağı olarak bilinir ve Eskişehir Demirci Höyük’te gerçekleştirilen kazı araştırmaları lületaşına benzeyen madenlerin bu çağdan itibaren kullanıldığını ve bu madenin insan eliyle işlendiğini gösterdi.² 1999’dan 2002’ye kadar yapılan Çavlum Nekropol Kurtarma Kazılarında da MÖ 1700 yılına ait bir lületaşı eşya bulundu. Bu eşya küçük bir kızın mezarından çıkan lületaşından yapılmış bir mühürdü.³ Yapılan kazılardan anlaşıldığı üzere, lületaşı çıkarıldığı yöreden uzaklara taşınarak farklı kültürlerde de hayat buldu. Kafkasya ve bazı Asya topluluklarında Kurgan adı verilen, Kralların anıt mezarlarında lületaşından döşemeler bulunması lületaşının nasıl yayıldığına bir örnektir.⁴ İnsanların hayatında önemli bir yer alan lületaşının yazılı kaynaklarda ele alınması, taşın bulunuşuna göre daha geç zamanlarda gerçekleşti.

Lületaşından yazılı olarak ilk kez bahsedilmesi Arap gezgin El Herifi’nin 1173’te Eskişehir Seyahatnamesinde ortaya çıktı. Bundan sonra gelen ilk yazılı kaynaklarsa 1240 yılında

---

1 Nuran Taşlıgil, Güven Şahin, “Doğal ve Kültürel Özellikleri ile Lületaşı”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 16 (2011): 444.

2 Talat Ünersoy, “Lületaşı Sevgi Taşı”, *Eski Yeni T.C. Eskişehir Valiliği Aylık Şehir Kültür Dergisi* 10 (2009): 15.

3 Nazife Dudaş, Melda Özdemir, *Eskişehir İlinde Lületaşı İşlemeciliği ve Üretilen Ürünler* (Eskişehir: Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2012), 18.

4 Talat Ünersoy, “Lületaşı Sevgi Taşı”, 15.

Sanskritçeden Uygur Türkçesine çevrilen Turfan Belgelerinde bulundu. Bu belgelerde lületaşından “Taloy Köfigi” olarak bahsedildi ve bu taşın tozunun göz ve kulak rahatsızlıklarına iyi geldiğine vurgu yapıldı.⁵ Çağatay Türkçesinde Taloy deniz, Köfigi köpüğü demektir, taşın bu ismi Yunan mitolojisindeki güzellik ve aşk tanrısı Venüs’ün deniz köpüğünden doğmasından dolayı verildi.

Lületaş denince akla ilk gelen ürünlerden biri pipodur çünkü lületaşının dünyada tanınmasında tütün ürünlerinin büyük etkisi vardır. Tütün ilk olarak Mısır’da dini ritüelleri gerçekleştirme amaçlı kullanıldıktan sonra Asya’da tedavi amaçlı kullanıldı.⁶ Günlük kullanılan tütünün kaynağı Amerika’dan gelen tütündür. Günlük hayatın içine giren tütün her coğrafyada kendine has bir kültür oluşturdu. Her kültür kendine ait bir içim tekniği geliştirdi, bu çeşitlilik sayesinde pipo, nargile, puro ve sigara gibi tütün ürünleri ortaya çıktı. Osmanlı, bir pipo türü olan Çubuk pipo türünü benimsedi. Bu tür pipolarda ağızlık çıkarılıp takılabilen ahşap bir malzemedir, tütün hazneleri ise genellikle kilden yapılır.⁷ Bu hazneler lüle olarak da adlandırılır. Avrupa’nın lületaşından yapılan pipoları tanınması 1683 yılında II. Viyana Kuşatması sırasında ellerinde lületaş pipolar bulunan yeniçerilerin, Viyanalıları ile etkileşimi sayesinde oldu. Lületaşının tütün içiminde sağladığı rahatlıktan dolayı lületaşının uluslararası ünü ve statüsü yükseldi. 1699 yılında Karlofça Anlaşması ile Balkanlarda gücünü arttıran Avusturya, lületaşından yapılan pipoların tanınmasını sağladı. Rusya gibi büyük devletlerde insanların sosyal statüleri, kullandıkları pipo türüne göre belirlenir oldu, misal olarak lületaş pipolar sadece subaylar ve aristokratlar tarafından kullanılırdı.⁸

Gittikçe artan lületaş pipo talebi, Avusturya’yı Osmanlı’dan hammadde alma yoluna götürdü. Bunun sonucunda üç yüz yıl devam edecek lületaş ihracatı başladı. Yüksek oranda lületaş ihracatı Eskişehir’de hem gelişmelere hem de bazı gerilemelere yol açtı. Demiryolu ulaşımı

---

5 Nazife Dudaş, Melda Özdemir, *Eskişehir İlinde Lületaş İşlemeciliği ve Üretilen Ürünler*, 18.

6 Talat Ürersoy, “Lületaş Sevgi Taşı”, 15.

7 Talat Ürersoy, “Çubuk’tan Pipo’ya Lüle’taşı,” *Eskişehir Ticaret Odası* 99 (2006): 81.

8 Talat Ürersoy, “Çubuk’tan Pipo’ya Lüle’taşı,” 83.

Eskişehir’e gelmeden önce lületaş, deve kabileleri ile Eskişehir’den önce İznik’e, oradan İstanbul’a ve Avrupa’ya geçip Belgrad ve Budapeşte’ye dağıtılır ve Avusturya’nın Başkenti Viyana’da toplanırdı.⁹ Ulaşımı ve ticareti kolaylaştırmak için demiryolu kuruldu ama artan ihracat sonucu yerel lületaş ustaları mesleklerini yapamaz oldu. Lületaşının alınıp satılması devlet denetimi altına alındı. Lületaş madeninin sadece ihraç edilmesi, Osmanlı’nın lületaş işlemeciliğinden ziyade madenciliği alanında gelişmesini sağladı.¹⁰ 1877’de patlak veren doksan üç Osmanlı – Rus Harbi Balkanlarda Osmanlı nüfuzunu azalttığı gibi lületaş ticaret yollarında güvenlik sorunlarına sebep oldu.¹¹ Buna rağmen 1893 yılında Avrupa ile lületaş ticareti arttı, hatta sektörde makinalaşmaya gitmek için Avrupa’dan ithal makineler alındı.¹² I. Dünya Savaşı öncesi Osmanlı gazete haberlerinde ise lületaş pazarının Osmanlı dışı odaklı olmasından yakınılıyordu.¹³ Osmanlı topraklarında bir pazar oluşturmak için haberlerde düşünce yazılarına yer verilirken madenciliğin, özellikle lületaş gibi bir madenin çıkarılmasının diğer meslekler gibi Osmanlı’nın geleceği için önemli olduğundan bahsedildi.¹⁴

1910’lu yıllarda I. Dünya Savaşı’nın etkisiyle lületaş ihracatı tamamen durdu.¹⁵ 1920 yılında Eskişehir’de savaş sonrası lületaş pazarını canlandırma faaliyetleri başladı. Bu faaliyetlerin başında Ali Osman Denizköpüğü önemli bir rol oynadı.¹⁶ 1927 yılında Eskişehir’de bulunan lületaş ocaklarında yeni neslin lületaş işlemeciliğine heves göstermemesi sektörde çırak yetişmemesine dolayısıyla lületaş pazarının Türkiye dışına yönelik olmasına sebep oldu.

---

9 Cengiz Tekin, *Lületaşının Ekonomik Analizi* (Eskişehir: Eskişehir Sanayi Odası Yayınları), 35.

10 Şehabeddin Tosuner, “Prof. Dr. Cengiz Tekin ve Lületaşımızın Analizi,” *Eski Yeni T.C. Eskişehir Valiliği Aylık Şehir Kültür Dergisi* 10 (2009): 13.

11 Talat Ünersoy, “Çubuk’tan Pipo’ya Lüle’taşı,” 84.

12 Mehmet Konukcu, Yasemin Kızılyer, Hilal Delikulak, Gamze Topal, “Osmanlıca Gazetelerde Lületaş Üzerine Yazılar,” *Eski Yeni T.C. Eskişehir Valiliği Aylık Şehir Kültür Dergisi* 10 (2009): 3.

13 Mehmet Konukcu, Yasemin Kızılyer, Hilal Delikulak, Gamze Topal, “Osmanlıca Gazetelerde Lületaş Üzerine Yazılar”, 3.

14 Mehmet Konukcu, Yasemin Kızılyer, Hilal Delikulak, Gamze Topal, “Osmanlıca Gazetelerde Lületaş Üzerine Yazılar”, 3.

15 Talat Ünersoy, “Çubuk’tan Pipo’ya Lüle’taşı,” 84.

16 Nazife Dudaş, Melda Özdemir, *Eskişehir İlinde Lületaş İşlemeciliği ve Üretilen Ürünler*, 21.

Lületaşının Türkiye’de pazarının olmaması sonucu lületaşı ustalarına daha az iş imkânı oluştu. Nihayetinde çıkarılan lületaşının büyük çoğunluğu ihracat yoluyla Avusturya’ya gönderildi.¹⁷ 1960’lı yıllarda saykalcılık, yani ham lületaşını temizleyip ihraç etmek için hazırlama mesleği yaygınlaştı. 1960’ların sonlarına doğru lületaşı ustaları lületaşının Türkiye sınırları içinde kalması için mücadele verdiler ve bunun sonucunda 1968 yılında lületaşının yurtdışına ihracatı yasaklandı.¹⁸ Bu gelişme ile Türkiye’de bulunan ustalar hem hammaddeleri ellerinde tuttular hem de Türkiye’de lületaşı işlemeciliği gelişti ve kendi pazarını oluşturdu.

1989 yılında “Beyaz Altın Festivali” adı altında önce Avusturya’da bir lületaşı sergisi açıldı, bu şekilde lületaşının ünü yeniden yayıldı. Sonrasında lületaşının pazarını canlandırmak için aynı yıl Eskişehir’de Türkiye’nin ilk lületaşı sergisi açıldı ve lületaşı heykelticilik yarışması yapıldı.¹⁹ Sektörde çirak yetişmemesinden hayıflanarak ustalar fikirlerini Eskişehir Valiliğine belirtti ve Türkiye’de bir ilk olan Lületaşçılık Sanayi Okulu açıldı.²⁰ Fakat alt yapı yetersizliğinden açılan Lületaşı Sanayi Okulları kapatıldı.²¹ Festivaller 1993 yılına kadar her sene yapıldı. “Beyaz Altın Festivali” kapsamında yapılan kongreler, Türkiye’de lületaşı sektöründe nelerin eksik olduğunu ve bu eksiklerin giderilmesi için neler yapılması gerektiğine dair önemli bilgiler verdi. Bunlara ek olarak lületaşının ne kadar eskiye dayandığına dair kazı çalışmaları yapıldı (1999-2002 Çavlum Nekropol Kurtarma kazısı).²² Dünya genelinde pazarı olan lületaşının hammaddesinin büyük bir kısmı Türkiye’de olduğundan, lületaşı sadece Eskişehir için değil aynı zamanda Türkiye için de önemli bir maden konumundadır.

---

17 Mehmet Konukcu, Yasemin Kızılyer, Hilal Delikulak, Gamze Topal, “Osmanlıca Gazetelerde Lületaşı Üzerine Yazılar”, 7-8.

18 Şehabeddin Tosuner, “Mehmet Başsav Lületaşımızı Anlattı,” *Eskişehir Sanat* 56 (2012): 14.

19 Aysel Çağırın, *Beyaz Altın Festivali*, 7.

20 Aysel Çağırın, *Beyaz Altın Festivali*, 9.

21 Nazife Dudaş, Melda Özdemir, *Eskişehir İlinde Lületaşı İşlemeciliği ve Üretilen Ürünler*, 22.

22 Talat Ürersoy, “Lületaşı Sevgi Taşı”, 15.

1.2 Lületaşının Çıkarılması, İşlenmesi ve Kullanım Alanları

Lületaş, sepiyolit olarak bilinen ve genellikle beyaz veya açık sarı renkli bir madendir. Lületaş madenine ulaşmak için ocaklar açılır. Sulu ve kuru ocak olmak üzere iki tip ocak bulunur. Sulu ocakların dibinde su birikebilir, biriken bu su çalışmayı zorlaştırır. Lületaşının toprak altında nerede bulunduğunu kestirmek kolay değildir. Ancak lületaş ocağı bölgelerinde yaşayan köylüler toprağın bazı özelliklerine bakarak ocakların yerini tahmin ederler.²³ Ocaklar açıldıktan sonra hem ocak içine ulaşımı sağlamak hem de yukarıya verilecek taş, toprak ve suyu taşımak için makaralar kurulur.²⁴ Lületaşına ulaşmak için bazen bu makaralarla 150 metre derinliğine kadar inilmesi gerekirken yüzeye yakın lületaşları bulmak da mümkündür.²⁵ Lületaş, toprak içinde yumuşak bir haldedir, kirli beyaz bir renge sahiptir.²⁶ Diğer madenlerden farklı olarak damarlar halinde değil, toprak içerisinde yumrular halinde bulunur.²⁷ Bu yumrulara halk arasında “yolak” da denir. Yumrular halinde bulunan lületaşını çıkartmak için temelde iki yöntem kullanılır. Bu yöntemlerden birincisi “çıkırık” yöntemidir. Çıkırık yöntemi kullanılırken toprakta 1.5 – 2 metre çapında bir çukur açılır. Bu işlem tamamen insan gücüyle gerçekleşir, kazma ve karpit lambası kullanılır. Lületaş yumruları yukarıya çıkarılırken asansör yerine çıkırık ve kova kullanılır.²⁸ 1960 sonrasında ocaklar modernleşmiş ve çıkırık yönteminden farklı olarak “skip” yöntemi kullanılmaya başlanmıştır.²⁹ Skip yöntemi uygulanırken çok daha geniş kuyular kazılır. Kovalar motorlarla kuyulara indirilir. İşçiler çıkırık yöntemine göre daha rahat şartlarda çalışır.³⁰

---

23 Ertuğrul Algan, “Eskişehir’de Lületaş,” *Sanat & Tasarım Dergisi* 8 (2015): 1 – 31.

24 Nazife Dudaş, Melda Özdemir, *Eskişehir İlinde Lületaş İşlemeciliği ve Üretilen Ürünler*, 18.

25 Ertuğrul Algan, “Eskişehir’de Lületaş,” 12.

26 Nazife Dudaş, Melda Özdemir, *Eskişehir İlinde Lületaş İşlemeciliği ve Üretilen Ürünler*, 24.

27 Ertuğrul Algan, “Eskişehir’de Lületaş,” 9.

28 Nazife Dudaş, Melda Özdemir, *Eskişehir İlinde Lületaş İşlemeciliği ve Üretilen Ürünler*, 26.

29 Ertuğrul Algan, “Eskişehir’de Lületaş,” 9.

30 Nazife Dudaş, Melda Özdemir, *Eskişehir İlinde Lületaş İşlemeciliği ve Üretilen Ürünler*, 24.

Lületaşı çıkarıldıktan sonra kalitesine göre beş sınıfa ayrılır. Bu sınıflar sarı malı, birim birlik, parçal pamuklu, daneli dökme ve çeltiz dökmedir.³¹ Ardından sınıflara ayrılan lületaşının işlenmesine geçilir. Lületaşının işlenmesi yarı mamul ve mamul hâle getirme olmak üzere iki aşamada gerçekleşir. Lületaşı yarı mamul hâle getirilirken öncelikle çırpma işlemi uygulanır. Bu işlem sürecinde işlenecek olan lüle taşı sivri ağızlı bir çekiçe seçilir.³² Ardından saykal işlemine geçilir. Saykal, lületaşını temizleme işlemidir. Yer altından çıkarılan ham lületaşı, “tahra” adı verilen satır benzeri bir bıçakla toprağından arındırılır. Daha sonra “arış” adı verilen bir bıçakla lületaşının kabası alınır. Perdahlama işleminde keskin ve ince bir bıçakla taş düzeltilir.³³ Geriye taşın tandırılanması ve parlatılması kalır. Tandırılama işlemi yapılırken kış aylarında sobalardan faydalanılırken yaz aylarında lületaşının güneş altına serilmesi yeterli olur. Günümüzde tandırılama işlemi yapılırken elektrikli ocaklardan da istifade edilmektedir. Lületaşı tandırlandıktan sonra yünlü bir bez yardımıyla ovulur ve bu sayede perdahlananın yok edemediği çizgiler yok edilir, bu işleme “ıslak aba” denir. Bu işlemin ardından lületaşı yünlü bir bez vasıtasıyla ovulur.³⁴ Daha sonra lületaşı balmumuna yatırılmış bir bezle tekrar ovulur. Ardından lületaşı boyutuna ve kalitesine göre sınıflandırılır, pamuklara sarılarak sandıklarda muhafaza edilir.³⁵

Yarı mamul hâle getirilen lületaşı, bazı teknikler yardımıyla mamul hâle getirilerek tüketiciyle buluşturulur. Bu tekniklerden ilki kabartma tekniğidir. Bu teknikte “sıyrığı” adı verilen bir işleme bıçağı kullanılır. Sıyrığı yardımıyla kaş, göz, kulak, saç gibi motifler şekillendirilir. Bir diğer süsleme tekniği ise freze ile süslemedir. Çiçek motiflerinin ve bezemelerin yapılmasında kullanılan bu yöntemde “freze” adı verilen ve elektrikle çalışan bir aygıt kullanılır. Lületaşını

---

31 Aysel Çağıran, *Beyaz Altın Festivali*, 7.

32 Ertuğrul Algan, “Eskişehir’de Lületaşı”, 15.

33 Şehabeddin Tosuner, “Mehmet Başsav Lületaşımızı Anlattı”, 14.

34 Ertuğrul Algan, “Eskişehir’de Lületaşı”, 9.

35 Talat Ürersoy, “Çubuk’tan Pipo’ya Lületaşı”, 81.

süslemek için kullanılan bir başka yöntem ise balmumunda bekletmedir. Lületaşı sıcak ve saf balmumu karışımında 10 – 20 dakika bekletilir. Balmumunda bekleyen lületaşı koyu sarı bir renk alır. Yakma tekniği de lületaşının süslenmesinde kullanılır. Lületaşı yandığında kahverengi bir renk alır. İstenen rengin koyuluğuna göre yakma süresi değiştirilebilir. Yakma işlemi bittikten sonra lületaşı tekrar balmumu içerisinde bekletilmelidir. Son olarak lületaşı ebru ile boyanarak süslenebilir. Bu işlem sürecinde lületaşı ebru kâğıdına sarılır ateşte ısıtılır. Bir süre sonra kâğıt üzerinde bulunan renkler lületaşının yüzeyine geçer.³⁶

Lületaşının çeşitli kullanım alanları mevcuttur. Pipo yapımı, lületaşının kullanım alanlarından birisidir.³⁷ Tütün içmeyi kolaylaştırmak ve pipolara estetik bir görünüm kazandırmak için lületaşı kullanılır.³⁸ Ayrıca lületaşı nikotini emme özelliğine sahiptir. Bu özelliği de tütün kullanmak için ara malzeme olmasının başlıca sebeplerindendir. Lületaşının bir diğer kullanım alanı ise takı yapımıdır. Lületaşı, yumuşak bir malzeme olması hasebiyle rahatlıkla işlenebilir. Kuyumculuk ve takı sektörünün ileri gelenleri bu sektörde kullanılmak üzere farklı bir malzeme arayışına girmiştir. Lületaşı bu arayışa çözüm üretecek potansiyele sahiptir. Bunun yanında lületaşı doğrudan takı maddesi olmak yerine ara malzeme olarak da kullanılabilir. Rahat işlenebilirliği lületaşının modellemede kullanılmasına olanak sağlayacaktır. Lületaşı bu alanda kullanılmaya başlanırsa model mumunun yerini alma potansiyeline sahiptir.³⁹

---

36 Nazife Dudaş, Melda Özdemir, *Eskişehir İlinde Lületaşı İşlemeciliği ve Üretilen Ürünler*, 39.

37 Ertuğrul Algan, “Eskişehir’de Lületaşı”, 13.

38 Nazife Dudaş, Melda Özdemir, *Eskişehir İlinde Lületaşı İşlemeciliği ve Üretilen Ürünler*, 39.

39 Metin Çakır, “Lületaşına Kuyumculuk Sektöründe Yeni Kullanım Alanı” *Eski Yeni T.C. Eskişehir Valiliği Aylık Şehir Kültür Dergisi* 10 (2009): 13.

1.3. Lületaşının Eskişehir için Önemi ve Lületaşı Ustaları

Sadece Eskişehir yöresinde çıkan lületaşı Türkiye için önemli bir döviz kapısıdır.⁴⁰ 18. yüzyılın başından itibaren lületaşı Eskişehir halkının geçimini sağlaması için bir ekmek kapısı oldu.⁴¹ 2003 yılı verilerine göre lületaşı Türkiye ihracatına 917,440 ABD Doları katkı yaptı.⁴² Lületaşının Eskişehir için önemli olmasının bir diğer sebebi de şehrin turizmine olan katkısıdır. Daha önce de bahsedildiği gibi Beyaz Altın Festivali, şehirdeki lületaşı pazarını canlandırmak ve lületaşını tanıtmak amacıyla yapıldı. 1989'dan 1993'e kadar her sene yapılan bu festivallerin sonucunda Eskişehir, hem Türkiye genelinde hem de yurtdışında adını duyurdu. Ayrıca Eskişehir'de açılan lületaşı müzeleri de şehrin turistik potansiyelini arttırdı.⁴³

Lületaşı işlemeciliğinde bilinen ilk ustalar 19. yüzyılda ortaya çıktı.⁴⁴ Bu ustalardan en ünlüsü Avamiloğlu Ahmet'tir. Bu dönemde ustalar lületaşını sadece ihracat için hazırladılar. Sonrasında gelen Osmanlı-Rus Savaşı ve I. Dünya Savaşı sonucunda lületaşı ihracatının azalması, lületaşı ustalarının işçiliklerini geliştirmesini sağladı. Cumhuriyet döneminin ilk lületaşı ustalarından olan Ali Osman Denizköpüğü, Eskişehir'de bu sanatın pazarlanmasıyla ilgili ciddi çalışmalarda bulundu.⁴⁵ Yakın zamanda hayatını kaybeden İsmail Özer ve Şahin Özyüksel, lületaşı işlemeciliğini bir başka boyuta taşıdı. Bu ustaları diğer ustalardan ayıran yönleri figürlü, konusu olan çalışmalar yapmaları ve yaptıkları işlerde özgün olmalarıdır.⁴⁶ Bu ustalardan sonra gelen Mehmet Başsav, lületaşının önemli temsilcilerinden biridir.

---

40 Necdet Tunçdilek, "Lületaşı," *Türkiye Coğrafya Kurumu Dergisi* (1955): 97.

41 Talat Ünersoy, "Çubuk'tan Pipo'ya Lületaşı," *Eskişehir Ticaret Odası* 99 (2006): 82.

42 Ertuğrul Algan, "Eskişehir'de Lületaşı," *Sanat & Tasarım Dergisi* 8 (2015): 12.

43 Nuran Taşlıgil, Güven Şahin, "Doğal ve Kültürel Özellikleri ile Lületaşı," *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 16 (2011): 452.

44 Şehabeddin Tosuner, "Mehmet Başsav Lületaşımızı Anlattı," *Eskişehir Sanat* 56 (2012): 13.

45 Nazife Dudaş, Melda Özdemir, *Eskişehir İlinde Lületaşı İşlemeciliği ve Üretilen Ürünler* (Eskişehir: Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2012), 21.

46 Şehabeddin Tosuner, "Şahin Özyüksel'i ve Artist İsmail'i Kaybettik," *Eskişehir Sanat* 56 (2012): 3.

BÖLÜM 2: MEHMET BAŞSAV'IN HİKÂYESİ

Mehmet Başsav, hala devam eden meslek hayatının elli beş yılına dört yüzden fazla büst ve portre sığdırmış olan, sanat eserlerinde farklı kültürlerden imgelere yer vermek adına çeşitli ülkelerin devlet büyüklerinin, şairlerinin ve toplumda iz bırakmış sanatçıların portrelerini yapan ve bu bağlamda, Eskişehir'in kültürel ve ekonomik değerlerine katkıda bulunmuş bir sanatkârdır.⁴⁷

2.1 Lületaşı ile Tanışmadan Önceki Hayatı

Elli beş yıldan beri lületaşı portre sanatçısı olarak meslek hayatını sürdüren ve Eskişehir'in bilinen lületaşı ustalarından biri olan Mehmet Başsav, 1944 yılında Eskişehir'de doğdu.⁴⁸ Ekonomik kaygılarla başlayan ve zanaatkârlıktan sanatkârlığa uzanan meslek hayatına 1962 senesinde başladı. Eğitim hayatı sanat ortaokulunda başlayan Başsav, ekonomik sıkıntılar dolayısıyla bu tahsiline devam edemedi. Lületaşı ile tanışmadan önce ailesine bakmak amacıyla hamallık ve hurda uçak parçalama gibi işlerle kazanç sağlamaya çalışan Başsav, hocasının kendisine çıraklık teklif etmesiyle beraber lületaşı zanaatı ile tanıştı.⁴⁹

Başsav, lületaşı zanaatını çırak olarak öğrenmeye başlamadan önce ve bu süreç içinde lületaşı madenlerinde, maden işçisi olarak da görev yaptı. Lületaşı madenlerinde edindiği bu deneyim ona, lületaşının hammaddesini daha iyi tanıma ve daha etkin kullanma fırsatı verdi. Buna ek olarak, lületaşı çıraklığından önce, demircilik ve kaynakçılık meslekleriyle de uğraşan Başsav, bu tecrübelerinden de ileride sanatı adına faydalı olacak el becerileri edindi. Lületaşı ile tanışmadan önceki hayatında, akademik anlamda bu konuya yönelik bir eğitim alamayan Başsav, özellikle

---

47 “55 Yılda 400 Büst”, Eskişehir Anadolu, 8 Temmuz 2016.

48 “Yarım Asrı Aşan Lületaşı Ustası”, Sabah, 14 Nisan 2015.

49 Enise Yangın, Özden Candemir (Yön.), *Yaşamın Sesleri Yüzleri Bire Bir*, 2007.

anatomi bilgisi gibi portre sanatı için önemli olan bilgileri, kendiliğinden, bu sanatı icra ederken öğrendi.⁵⁰

2.2 Çıraklıktan Ustalığa Giden Yolda Başsav ve Lületaşı

Başsav, lületaşı işlemeciliğine, mahallesindeki lületaşı ustası Hüseyin Yanık'ın yanında çırak olarak çalışarak başladı. Bu dönemde askere gidip geldikten sonra, 1967 senesinde, 56. sırada Lületaşı Derneğine kayıt oldu ve böylelikle lületaşı işlemeciliği mesleğine resmen dâhil oldu. Çıraklıktan ustalığa uzanan mesleki hayatında, ustasından öğrendiklerinin kendisine bu yolda çok şey kattığını ve usta-çırak ilişkisinin bu meslek için ne kadar önemli olduğunu, Başsav şu şekilde açıkladı: “Hüseyin Yanık ile birlikte lületaşı çalışmalarını öğrendiğim zamanlarda, bana bütün bildiklerini anlattı ve benden hiçbir şeyi ‘mesleki sır’ diyerek saklamadı. Ustasının çırağına böyle bir heves ve ilgiyle yaklaşması, lületaşı gibi zanaatların gelişmesinde ve özgünleşmesinde oldukça temel bir etkiye sahiptir.”⁵¹

1967 senesinde, kendi iş yerini açtığı çarşıda, iş olanaklarını daha da büyüttü ve İstanbul'da pipo ihraççısı olarak işlev gören *Hayım PINHAS* firmasının siparişleriyle, ihraç edilmek üzere pipolar yaptı. Bu süreç içinde, kendi iş yerinde birçok çırak çalıştırmaya ve onlara deneyimlerini aktarmaya çalıştı. Fakat yeteneğini ve hevesini bu dar alanda tam olarak sergileyemediği düşünülen Başsav, 1970'li yıllarda içinde bulunduğu lületaşı camiası ve ustası tarafından portre yapma sanatına teşvik edildi. O zamandan başlayarak zanaat olarak icra ettiği lületaşı işlemeciliği, kendi yeteneklerini ve gözlemlerini de dâhil ettiği bir portre sanatına dönüştü. 1969'da, altı ay boyunca bir hava albayı olan Gültekin Çağlar'dan aldığı çamur heykeltıraş kursları ile de işlemeciliğine

---

50 Mehmet Başsav, Görüşmeyi yapan Beyza Nur Adıgüzel, Enes Bilgin, Gökçe Çelik, Tolga Talha Yıldız, Zeynep Gökalp, Eskişehir, 17 Kasım 2018.

51 Mehmet Başsav, Görüşmeyi yapan Beyza Nur Adıgüzel, Enes Bilgin, Gökçe Çelik, Tolga Talha Yıldız, Zeynep Gökalp, Eskişehir, 17 Kasım 2018.

sanatsal bir bakış açısı katabileceğine inanan Başsav, meslek hayatına portre sanatı ile devam etti. Söz konusu portre sanatı, bir zanaattan öte olduğundan sipariş alabilmek için daha fazla reklama ve daha fazla yerel desteğe ihtiyacı olan Başsav'ın bu noktada yardımına Eskişehir Büyükşehir Belediyesi yetişti. Eskişehir Büyükşehir Belediyesinin de yardımlarıyla, Başsav, daha büyük ve yeni çalışmalarına uygun daha elverişli bir atölye açtı. Ayrıca, bu yerel destek sonucu, çalışmalarını hem Eskişehir genelinde hem de Türkiye genelinde duyurdu. Yaptığı çalışmaların duyulması ve takdir edilmesi, Başsav'ı portrelerinde farklı kültürel motifler kullanmaya ve evrensel değerler ile milli değerler arasında bir homojenlik sağlayıp sanatına aktarmaya teşvik etti.⁵²

Başsav'ın, lületaş portre sanatında kazandığı bu başarılar ve geliştirdiği bu yeni bakış açısı; kendisine, memleketi olan Eskişehir'e ve genel olarak Türkiye'nin kültürel zenginliğine katkıda bulundu. Yaptığı portre çalışmaları ile yurtdışından da ilgi gören Başsav, lületaşının hem hammadde olarak hem de işlenmiş bir sanat eseri olarak ihraç edilmesine büyük katkılar sağladı. Bu katkıların en somut örneklerinden biri de Eskişehir'de çıkan bir gazete haberinde şöyle açıklanmıştı: “Eskişehir denince ilk akla gelen, özellikle yabancı turistlerin büyük ilgi gösterdiği lületaş yılda yurda yaklaşık bir milyon dolarlık döviz sağlıyor.”⁵³ Yani, Başsav'ın çıraklıktan ustalığa uzanan mesleki hayatında, kendini hem teknik açıdan hem de kültürel açıdan farklılaştırması ve zenginleştirmesi, sadece şahsına bireysel bir katkı sağlamaktan öteye geçti ve Eskişehir adına da büyük katkılar sağladı.

---

52 Mehmet Başsav, Görüşmeyi yapan Beyza Nur Adıgüzel, Enes Bilgin, Gökçe Çelik, Tolga Talha Yıldız, Zeynep Gökalp, Eskişehir, 17 Kasım 2018.

53 “Eskişehir'in Ünlü Lületaş Yurda Yılda 1 Milyon Dolarlık Döviz Sağlıyor”, Eskişehir Anadolu Reklamı, 14 Aralık 1998.

2.3. Başsav ve Lületaşı Portreleri

Elli beş yıllık lületaşı portre sanatçısı olan Mehmet Başsav, yıllardır süren portre çalışmalarına yirmi altı yaşındayken, o zamanın lületaşı ustalarının Başsav’a Amerika’dan ve Rusya’dan sipariş almasını tavsiye etmeleriyle başladı. Böylelikle daha yirmi altı yaşındayken Amerika’dan Kızılderili portreleri gibi siparişler alan Mehmet Başsav, hazırladığı portrelerin karşılığını olduğu gibi aldı ve o günden sonra lületaşı çalışmalarına sürekli portrelerle devam etti.⁵⁴

Lületaşı sanatçılığına Hüseyin Yanık’ın yanında çırak olarak başlayan Başsav, portre çalışmalarına geçtikten sonra dünyaca ünlü isimlerin portrelerini yapan ve Artist İsmail olarak bilinen lületaşı ustası İsmail Özel ile çalışmalarını devam ettirdi.⁵⁵ Portre yapmaya başladıklarında Artist İsmail’i “yarı ustam” olarak tanımlayan Başsav, daha sonra yaptığı portreleri Artist İsmail’e gösterdi ve zamanla ondan yapıcı eleştiriler ve tavsiyeler alarak kendini geliştirdi. Böylelikle portre çalışmalarında izlediği yolları bir bakıma İsmail Özel’e borçlu olan Başsav, bu işin gerçekten yetenek istediğine ve bu işte çok titiz davranılması gerektiğine de inandı. Başsav, bir portre için ortalama olarak bir ya da bir buçuk hafta gibi bir süreye ihtiyaç duydu.⁵⁶

Ünlü lületaşı ustası 1992 yılına kadar genellikle Amerika, İngiltere ve Çin kültürü üzerine portre çalışmaları yaptı. Eski ABD başkanı Bush, Churchill, Yeltsin, Mozart, Shakespeare, Einstein, Prenses Diana, Cleopatra, Homeros ve daha birçok ünlü ve yabancı ismin portrelerini yaptı ve her birini ilgili oldukları ülkelere gönderdi. Farklı devletlere ait figürler üzerine çalıştıktan sonra Başsav, Türk kültürüne yönelmeyi tercih etti.⁵⁷

---

54 Şehabeddin Tosuner, “Lületaşımızın Portre Ustası Mehmet Başsav,” *Güncel*, 22 Mayıs 2014.

55 Eyüp Kelebek, “Yarım Asırlık Lületaşı Ustası Mehmet Başsav,” *Posta Eskişehir*, 24 Eylül 2011.

56 Mehmet Başsav, Görüşmeyi yapan Beyza Nur Adıgüzel, Enes Bilgin, Gökçe Çelik, Tolga Talha Yıldız, Zeynep Gökalp, Eskişehir, 17 Kasım 2018.

57 “Taşa Hayat Veriyor”, *Milli İrade*, 29 Nisan 2003.

Öncelikle, Anıtkabir’deki bir generali ziyaret edip kendi lületaşı çalışmalarından bahsetti ve Anıtkabir’de bulunan paşaların ve daha sonraki yıllarda ise Kurtuluş Savaşı’nda mücadele vermiş kadın kahramanların fotoğraflarını çekmek için izin istedi. Gerekli izinleri alınca seneler içinde çektiği fotoğraflardan yararlanarak başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere İsmet İnönü, Kazım Karabekir, Fevzi Çakmak, Rauf Orbay, Ali Fuat Cebesoy, Fahrettin Altay gibi isimlerin lületaşından portrelerini yaptı. Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, Fatih Sultan Mehmet, Yıldırım Bayezid gibi ünlü Osmanlı padişahlarının da içinde yer aldığı bir Osmanlı padişahları serisini de koleksiyonuna ekledi. Başsav bu portrelerden sonra Erzurumlu Kara Fatma, Halide Edip Adivar, Gazi Ayşe Çavuş, Nezahat Onbaşı, Tarsuslu Kara Fatma ve Çete Emir Ayşe gibi kahramanların büstlerini de Eskişehir’de bulunan kendine ait sanat galerisinde sergilemeye başladı.⁵⁸

Ayrıca Malhatun, Nene Hatun ve Zübeyde Hanım gibi ünlü kadınların da portreleri bu sergi içinde zamanla yerlerini aldı. “Kazandığımız paranın bir kısmını ekmeğe, suya ayırdıysak bir kısmını da böyle portre yapmaya ayırdık.” diyen Başsav, yaptığı lületaşı portrelerinin asıllarını satmadı ve kendi müzesinde toplamayı tercih etti.⁵⁹

Başsav’ın Eskişehir Odunpazarı’nda açtığı müzeyi zaman zaman amiraller, generaller ve rektörler de gezdi. İnceleme esnasında ufak tefek hatalar gördüklerinde bu hataların hemen dillendirildiğini belirten Başsav, bu sebeple bir portre çalışmasına başlamadan önce detaylı araştırma yaptı ve her çalışma için çok çaba gösterdi.⁶⁰

---

58 Mehmet Başsav, Görüşmeyi yapan Beyza Nur Adıgüzel, Enes Bilgin, Gökçe Çelik, Tolga Talha Yıldız, Zeynep Gökalp, Eskişehir, 17 Kasım 2018.

59 Mehmet Başsav, Görüşmeyi yapan Beyza Nur Adıgüzel, Enes Bilgin, Gökçe Çelik, Tolga Talha Yıldız, Zeynep Gökalp, Eskişehir, 17 Kasım 2018.

60 Mehmet Başsav, Görüşmeyi yapan Beyza Nur Adıgüzel, Enes Bilgin, Gökçe Çelik, Tolga Talha Yıldız, Zeynep Gökalp, Eskişehir, 17 Kasım 2018.

2.4. Başsav'ın Mesleki Hayatındaki Destekçileri

Mehmet Başsav'a elli beş yıllık lületaş sanatçılığı hayatında desteğini hiçbir zaman esirgememiş en önemli kişi eşi olan Günseli Başsav'dır. Lületaş sanatçılığıyla eşi sayesinde tanışan Günseli Başsav, öncelikle yaptığı her çalışmada eşine moral kaynağı olmuş ve hiçbir eserini gereksiz bulmamış, aksine eşinin hayatı boyunca yaptığı bütün çalışmaları kendi eserleri gibi benimsemiş ve gerektiğinde portreler hakkında eleştirilerde de bulunmuştur.⁶¹

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi de Başsav'a gerekli desteği vermekten kaçınmamıştır. Eskişehir'de sanatın desteklenmesi adına gerek sanat galerisinin tanıtımı gerekse çeşitli sergiler ve benzeri organizasyonlar düzenlenmesi gibi yardımlarda bulunmuştur.

2.5 Başsav'ın Lületaş İşçiliğine Katkısı

Eskişehir'de lületaş işçiliğinin tarihi 1890'lı yıllara uzanmaktadır. Bu dönemde lületaşından üretilen objeler, tespih, kolye gibi genellikle küçük parçalardan oluşan ürünleri kapsamaktaydı. Bu yılların ardından yapılan araştırmalara göre, Cumhuriyet döneminde Eskişehir'de lületaş işçiliğini başlatan kişinin Ali Osman Denizköpüğü olduğu görülmektedir.⁶² Günümüze kadar gelen süreç incelendiğinde Başsav'ın çalışmalarının, Eskişehir'de lületaş ustalığının bilinen bir hal almasının yanında gelişmesine de katkı sağladığı ortaya çıkmaktadır. “Beyaz Altın” olarak da adlandırılan lületaşının Türkiye sınırları içerisinde sadece Eskişehir'e bağlı Sepetçi köyünün etrafında çıktığı göz önüne alındığında Başsav'ın kırk altı yıldır ustalık seviyesinde bu işçiliğe emek vermesi lületaş zanaatının ekonomik boyutlara ulaşmasını da sağlamıştır.⁶³

---

61 Mehmet Başsav, Görüşmeyi yapan Beyza Nur Adıgüzel, Enes Bilgin, Gökçe Çelik, Tolga Talha Yıldız, Zeynep Gökalp, Eskişehir, 17 Kasım 2018.

62 Ertuğrul Algan, “Eskişehir'de Lületaş”, *Sanat&Tasarım Dergisi* (n.d): 14.

63 “Beyaz Altın”, *Eyüp Kelebek*, 28 Eylül 2008

Lületaşı, Eskişehir’den üç yüz elli sene önce Avusturya’ya taşınarak Viyana’da Güzel Sanatlar bölümünde okuyan öğrencilere lületaşı işçiliğinin incelikleri öğretildi. Eskişehir’de lületaşı işçiliğine dair farkındalığın artmasıyla birlikte yurtdışından bürokrat kesimin portrelerinin yapılmasına dair artan talep ile birlikte Başsav’ın gönderilen fotoğraflar eşliğinde yaptığı portreler, lületaşı zanaatının estetik yönünü de ortaya çıkardı. Yapılan bu portrelerin yanına, Başsav’ın Türkiye’de yaşamış ve ülkeye katkı sağlamış kişilerin portresini yapmaya karar vermesi ile birlikte ülkede lületaşı işçiliğine karşı duyulan sempati arttı.⁶⁴ Eskişehir’in merkezi yerlerinden kabul edilen Odunpazarı’na yakın olan bu müze, günümüzde hizmet vermeye devam ederek atölye çalışmaları aracılığıyla lületaşı işçiliğinin temel bilgilerinin yeni kuşaklara aktarılmasını sağladı.⁶⁵ Bununla birlikte, yeni nesil için Türkiye ve dünya adına lületaşı işçiliği için bir kaynakça oluşturdu. Müzenin yanında Başsav aracılığıyla oluşturulan sergiler de, lületaşı işçiliğinin sanatsal boyutuna dikkat çekti.⁶⁶

2015 yılında, Esnaf ve Sanatkarlar Odası Birliği ile Eskişehir Sanat Derneği’nin ortaklaşa düzenlediği resim yarışmasında derece alan eserlerin sunulduğu sergide, lületaşının tanıtılması adına çekilen fotoğraflara yer verildi. Çekilen fotoğraflar arasında Başsav’ın yapıtları da mevcuttu. Bu fotoğraflar aracılığıyla lületaşı işçiliği ile sanat kavramları birbirine paralel bir şekilde anlatıldı.⁶⁷

2.6 Başsav’ın Ödülleri ve Başarıları

Eskişehir’de, Yunus Emre Şiir Buluşmalarında, konuşmacılara ve şairlere Mehmet Başsav tarafından yapılan Yunus Emre büstü verildi. Önceki yıllarda Yunus Emre büstü yerine kalp

---

64 Mehmet Başsav, Görüşmeyi yapan Beyza Nur Adıgüzel, Ayşe Gökçe Çelik, Zeynep Gökalt, Tolga Talha Yıldız ve Enes Burak Bilgin, Eskişehir, 17 Kasım 2018

65 Ali Efe, “Birikimler”, *Safranbolu Ekspres*, 25 Ağustos 2016.

66 Onur Çağığan (Yön.), *Büyük Ustalar*, TRT Türk, 2005.

67 “Lületaşından Büst Yapıyor”, *Yenigün*, 15 Nisan 2015.

şeklinde dünya maketi hediye olarak takdim edilirdi. Bu gelenek, Başsav'ın yaptığı Yunus Emre büstlerinden sonra değişti. Başsav bu büstleri yaparken ressam Münif Fehim tarafından çizilen Yunus Emre portresinden yaralandı. Bu sayede, Yunus Emre büstleri, bu şiir buluşmalarına katılan şairlere, şiir eleştirmenlerine, edebiyatçılara ve edebiyat örgütlerine verildi.⁶⁸ Bunun sonucunda, etkinliğe karşı ilgi arttı ve birçok edebiyatçı Eskişehir'deki etkinliklere katılmak istedi.⁶⁹

Mehmet Başsav, elli beş yıldır emek vererek gelişimine katkı sağladığı lületaş işçiliği ile ödüller de kazandı. Başsav, Kültür Bakanlığı tarafından UNESCO'ya aday gösterildi.⁷⁰ “Yaşayan İnsan Hazine” için aday gösterilen Başsav'ın o dönemde yaptığı eserler UNESCO tarafından istendi. Eserlerin fotoğraflarının bir CD eşliğinde Kültür Bakanlığı'na teslim edilmesinin ardından bakanlıktaki tayin durumu nedeniyle ertelenmesi söz konusu oldu ve ardından geri dönüş yapılmaması sürecin ilerlemesini engelledi. Kültür Bakanlığı bu durumun ardından Başsav'a bir tanıtım kartı vererek Başsav'ın anlatımıyla onu bir devlet sanatçısı olarak tescillendirdi.⁷¹

Başsav'ın en büyük destekçilerinden olan eşi Günseli Başsav, Eskişehir Sanat Derneği'nin lületaşını tanıtmak amacıyla başlattığı “Lületaş Fotoğrafları Yarışması ve Sergisi” isimli projede birincilik ödülünü aldı. Bu yarışma aracılığıyla fotoğraf sanatçılarının lületaş ve lületaş ustalarıyla tanışmaları amaçlandı. Ayrıca, lületaş işçiliği adına arşiv oluşturma hedefi tamamlandı. Derneğin bu sergiyi başka kentlerde de sergilemesi, birçok sanatçının ve sanatseverin buluşmasına katkı sağlayarak lületaş işçiliğine karşı farklı bakış açıların ortaya çıkmasına katkı sağladı. Estetik kaygının önemli bir yere sahip olduğu lületaş işçiliğinde hem fotoğraf sanatçıları hem de

---

68 “52 Yıldır Sanatını Sürdürüyor”, *Sakarya*, 15 Nisan 2015.

69 Mehmet Başsav, Görüşmeyi yapan Beyza Nur Adıgüzel, Ayşe Gökçe Çelik, Zeynep Gökcalp, Tolga Talha Yıldız ve Enes Burak Bilgin, Eskişehir, 17 Kasım 2018

70 “UNESCO'ya Aday Gösterildi”, *Sakarya*, 21 Temmuz 2014.

71 “Yaşayan Hazinemiz UNESCO'ya Aday”, *Hürriyet*, 25 Eylül 2011.

sanatseverler tarafından ortaya konan farklı düşünceler, yeni yaklaşımların doğmasını sağlayarak lületaş'ı işçiliğini ileriye taşıyacak önemli bir adım oluşturdu.⁷²

SONUC

Türkiye’de lületaş'ı gibi ülkenin küçük şehirlerine kültürel bir ayrıcalık kazandıran birçok zanaat ve Mehmet Başsav gibi sanatını özenle icra eden ve bunun gelişmesi için çabalayan birçok usta vardır. Bu konu özelinde, bu çalışmada, Eskişehir için lületaş'ının ve lületaş'ı işlemeciliğinin ekonomik ve kültürel önemi, bir zanaatkâr olarak Mehmet Başsav’ın kişisel başarı hikâyesi ve lületaş'ı işlemeciliğine katkısı incelendi. Bu araştırmada anlaşıldı ki Mehmet Başsav, ekonomik kaygılar güderek başladığı lületaş'ı işlemeciliğinde, ilk zamanlarda bir zanaatkârken; lületaş'ından portreler ve büstler yapmaya başlayıp kendi müzesini açtıktan sonra bir sanatkâr oldu. Mehmet Başsav’a göre, sanat ile zanaat arasında kalan lületaş'ı işlemeciliği gibi meslek dallarının, gelişip zanaattan öteye geçip sanat olması için, bu meslek dallarında eskimiş usta-çırak ilişkisinden bilgi edinilmesinden ziyade üniversitelerde akademik anlamda bunun eğitimi verilmelidir. Böylece, hem yerel hem de ülkesel anlamda kültüre kültür katan lületaş'ı işlemeciliği gibi değerler daha etkin ve daha profesyonelce değerlendirilebilir. Bu bağlamda, lületaş'ına dair ciddi bir farkındalık yaratmak amacıyla azimle çalışan Başsav, bunu başarmıştır. Fakat bireysel uğraşlardan ziyade, bu tür zanaatların güçlenmesi için kolektif bir uğraş gerekmektedir. Eğer, yetkililer tarafından böyle akademik bir yapılanmaya gidilmezse, bu tür küçük zanaatların neslinin tükenip kültürden silinmesi çok da uzak bir ihtimal değildir.

---

72 “ Fotoğraf Sergisi”, *Sakarya*, 23 Aralık 2012.

KAYNAKÇA

Algan, Ertuğrul. “Eskişehir’de Lületaşı,” *Sanat & Tasarım Dergisi* 8 (2015): 12.

Anadolu. “Kadın Kahramanlar Lületaşında Hayat Buldu.” 16 Nisan 2014.

Başsav, Günseli. Görüşmeyi Yapan Beyza Nur Adıgüzel, Enes Bilgin, Gökçe Çelik, Tolga Talha Yıldız, Zeynep Gökalp. Eskişehir. 17 Kasım 2018.

Başsav, Mehmet. Görüşmeyi Yapan Beyza Nur Adıgüzel, Enes Bilgin, Gökçe Çelik, Tolga Talha Yıldız, Zeynep Gökalp. Eskişehir. 17 Kasım 2018.

Çağırın, Aysel. *Beyaz Altın Festivali*. Eskişehir: Eskişehir Yunus Emre Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, 1989.

Çakır, Metin. “Lületaşına Kuyumculuk Sektöründe Yeni Kullanım Alanı” Eski Yeni T.C. Eskişehir Valiliği Aylık Şehir Kültür Dergisi 10 (2009): 13 – 15.

Dudaş, Nazife & Melda Özdemir. *Eskişehir İlinde Lületaşı İşlemeciliği ve Üretilen Ürünler*. Eskişehir: Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2012.

Enise Yangın, Özden Candemir (Yön.), *Yaşamın Sesleri Yüzleri Bire Bir*, 2007.

Eskişehir Anadolu. “55 Yılda 400 Büst”. 8 Temmuz 2016.

Eskişehir Anadolu Reklamı. “Eskişehir’in Ünlü Lületaşı Yurda Yılda 1 Milyon Dolarlık Döviz Sağlıyor”. 14 Aralık 1998.

Konukcu, Mehmet & Yasemin Kızılyer & Hilal Delikulak & Gamze Topal. “Osmanlıca Gazetelerde Lületaşı Üzerine Yazılar”. *Eski Yeni T.C. Eskişehir Valiliği Aylık Şehir Kültür Dergisi* 10 (2009): 3 – 7.

Kelebek, Eyüp. “Yarım Asırlık Lületaşı Ustası Mehmet Başsav.” *Posta Eskişehir*, 24 Eylül 2011.

Milli İrade. “Taşa Hayat Veriyor.” 29 Nisan 2003.

Sabah. “Yarım Asrı Aşan Lületaşı Ustası”. 14 Nisan 2015.

- Taşlıgil, Nuran & Güven Şahin. “Doğal Ve Kültürel Özellikler İle Lületaş”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 16 (2011): 436 – 452.
- Tekin, Cengiz. *Lületaşının Ekonomik Analizi*. Eskişehir, Eskişehir Sanayi Odası Yayınları, 1994.
- Tosuner, Şehabeddin. “Lületaşımızın Portre Ustası Mehmet Başsav.” *Güncel*, 22 Mayıs 2014.
- Tosuner, Şehabeddin. “Mehmet Başsav Lületaşımızı Anlattı” *Eskişehir Sanat Dergisi* 56 (2012): 2 – 15.
- Tosuner, Şehabeddin. “Şahin Özyüksel’i ve Artist İsmail’i Kaybettik,” *Eskişehir Sanat* 56 (2012): 3.
- Tosuner, Şehabeddin. “Prof. Dr. Cengiz Tekin ve Lületaşımızın Analizi,” *Eski Yeni T.C. Eskişehir Valiliği Aylık Şehir Kültür Dergisi* 10 (2009): 13.
- Tunçdilek, Necdet. “Lületaş,” *Türkiye Coğrafya Kurumu Dergisi* (1955): 97.
- Ürersoy, Talat. “Lületaş Sevgi Taşı”, *Eski Yeni T.C. Eskişehir Valiliği Aylık Şehir Kültür Dergisi* 10 (2009): 15.
- Ürersoy, Talat. “Çubuk’tan Pipo’ya Lületaş,” *Eskişehir Ticaret Odası* 99 (2006): 82.
- Eyüp Kelebek*. “Beyaz Altın”. 28 Eylül 2008
- Algan, Ertuğrul. “Eskişehir’de Lületaş”. *Sanat&Tasarım Dergisi*, (tarih yok).
- Efe, Ali. “Birikimler”. *Safranbolu Ekspres*, 25 Ağustos 2016.
- Çağışan, Onur (Yön.). *Büyük Ustalar*. TRT Türk. 2005.
- Yenigün*. “Lületaşından Büst Yapıyor.” 15 Nisan 2015.
- Sakarya* . “52 Yıldır Sanatını Sürdürüyor.” 15 Nisan 2015.
- Sakarya* . “UNESCO’ya Aday Gösterildi.” 21 Temmuz 2014.
- Hürriyet* . “Yaşayan Hazineimiz UNESCO’ya Aday.” 25 Eylül 2011.
- Sakarya* . “Fotoğraf Sergisi.” 23 Aralık 2012.

Ek – 3: Mehmet Başsav'ın yaptığı Eskişehir Yunus Emre Şiir Buluşmaları Ödülü
Kişisel Arşiv

Ek – 4: Mehmet Başsav'ın Devlet Hastanesinden aldığı plaket
Kişisel Arşiv

Ek – 5: Mehmet Başsav'ın Eskişehir Esnaf ve Zanaatkarlar Derneğinden aldığı ödül
Kişisel Arşiv

Ek – 6: Mehmet Başsav'ın Eskişehir sanat günlerinde aldığı ödül
Kişisel Arşiv

Ek – 7: Mehmet Başsav hakkında çıkan ilk haberler

Kişisel Arşiv

Ek – 8: Başsav'ın çalışmalarına örnekler

Kişisel Arşiv

Ek – 9: Başsav'ın çalışmalarına örnekler

Kişisel Arşiv

Ek – 10: Beyaz Altın Festivali dergisi

Kişisel Arşiv

